

KONYA VALİSİ AVLONYALI MEHMET FERİT PAŞA'NIN 1899 YILINDAKİ VİLAYET GEZİSİ RAPORUNA GÖRE KARAMAN İZLENİMLERİ*

Hüseyin MUŞMAL - Esmeray YAMAN*****

Öz

Sultan II. Abdülhamit Dönemi'nin son sadrazamlarından olan Mehmet Ferit Paşa, 27 Mart 1898 ile 30 Kasım 1902 tarihleri arasında Konya Valiliği yapmış olup dört yıl altı aylık valiliği süresinde görevini layıkıyla yerine getirmek için çok çalışmıştır. Ziraat, sınaî, ulaşım, eğitim, sağlık ve ticaret gibi alanların yanı sıra, bayındırlık ve imar faaliyetlerinde de Konya'nın gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Osmanlı taşra idaresini düzenleyen 1864 ve 1871 tarihli İdare-i Umumiyye-i Vilayet Nizamname'lerinde valilerin görevleri kesin olarak belirlenmiş olup 1871 Nizamnamesi'nin mülkî görevler arasında yer alan yedinci maddesine göre Osmanlı valileri vilayeti, senede bir veya iki defa üç ayı geçmemek şartıyla devir ve teftiş etmekle yükümlüydüler. Valiler, bu devir ve teftiş gezileri esnasında oradaki icraatlarını ve vilayetin durumunu merkeze yazılı olarak sunabilecekleri ayrıntılı raporlar tutmuşlardır. Ferit Paşa'nın da Konya Valiliği sırasında çıktığı önemli devir ve teftiş gezileri vardır. Bunlardan biri 1899 yılındaki vilayet gezisi, 18 Mayıs 1899 tarihinde Konya'dan hareketle başlamış ve Gaferyad (Kâzımkarabekir) Karaman, Ereğli, Hamidiye, Niğde, Nevşehir ve Aksaray güzergâhını takip ederek 19. günün sonunda 6 Haziran 1899 tarihinde tamamlanmıştır. Çalışmamızda Mehmed Ferid Paşa'nın 1899 yılındaki bu vilayet gezisi sırasında hazırladığı rapordan yola çıkarak Karaman ile ilgili izlenimlerine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler

Vali Mehmet Ferit Paşa, Konya, Layiha, Karaman

* Bu çalışma 20-22 Haziran 2019 tarihleri arasında Karaman'da yapılan Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Karaman Sempozyumunda sunulan tebliğin geliştirilmesiyle oluşturulmuştur.

** Prof. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, Karaman/Türkiye.
hmusmal@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-3137-0069

*** Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yeniçağ Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi, Konya/Türkiye.

esmerayyaman003@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8265-5443

Makalenin Gönderilme Tarihi: 17.09.2019

Makalenin Kabul Tarihi: 06.10.2019

Makalenin Yayınlanma Tarihi: 25.10.2019

Makalenin Türü: Araştırma

KARAMAN IMPRESSIONS ACCORDING TO THE REPORT WRITTEN BY THE KONYA GOVERNOR MEHMET FERIT PASHA FROM AVLONIA DURING HIS PROVINCIAL TOUR IN 1899

Abstract

Mehmet Ferit Pasha who was one of the last grand viziers of Sultan Abdulhamid II's period, served as the Governor of Konya between March 27, 1898 to November 30, 1902 and worked hard to fulfill his duties adequately for four years and a half. He contributed to the development and organization of Konya in areas such as agriculture, industrial, transportation, education, health, and trade, as well as public works and development activities.

The duties of the governors were determined in the İdare-i Umumiyye-i Vilayet Nizamname of 1864 and 1871, which regulated the Ottoman provincial administration. According to the seventh article of the 1871's regulations, the Ottoman governors were obliged to patrol and inspect the province, provided that it did not exceed three months once or twice a year. During these patrols and inspections, the governors kept detailed reports in which they could submit their activities and the situation of the province to the headquarters in written form. Ferit Pasha, during his term as Governor of Konya, has important inspection trips. One of the province trip was in 1899, started on 18 May 1899 with the departure of Konya and after nineteen days it was completed on 6 June 1899 following Gaferiyad (Kâzımkarabekir), Karaman, Ereğli, Hamidiye, Niğde, Nevşehir and Aksaray routes. In this study, based on the report prepared by Mehmed Ferid Pasha during his province inspection in 1899, his impressions about Karaman will take place.

Keywords

Mehmed Ferid Pasha, Konya, Layiha, Karaman

GİRİŞ

“Avlonyalı” lakabı ile bilinen Mehmet Ferit Paşa 1851 yılında Yanya’da doğmuştur. Ferit Paşa’nın doğumu ile ilgili bilgilerde bazı tutarsızlıklar bulunmasına rağmen doğum tarihi 1851 olarak kabul edilmektedir. Babası Avlonya Mutasarrıfı Mustafa Nuri Paşa, annesi ise Naile Hanım olup¹; kökenlerinin baba tarafından Sultan II. Bâyezid Devri kaptan-ı deryalarından Güveği Sinan Paşa sülalesine, annesi tarafından da Tepedelenli Ali Paşa’ya dayandığı söylenilmektedir.²Eğitim hayatına memleketi Avlonya’daki Sibyan Mektebi’nde başlayan Ferit Paşa, tahsilini daha sonra Yanya’daki Rüştîye Mektebi’ne ve ardından da Rum İdadisi’ne giderek tamamlamıştır. Sekiz yıllık bir eğitim programı olan Rum İdadisi’nde lisan bilgilerinin temellerini atmış, klasik ve modern tarzda Yunanca, Latince, Fransızca ve İtalyanca eğitim almıştır. Okulda Rumca, evde Arnavutça konuşulduğu için Ferit Paşa, Türkçeyi çok az duymuş; bu yüzden özel hocalardan Fransızca, Rumca ve İtalyanca derslerinin yanı sıra Türkçe ve Arapça dersleri de almıştır.³

Kandiye ve Resmo sancaklarında mutasarrıflık vazifesinde bulunan babasının yanında yaptığı küçük memuriyetlerle yetişen Ferit Paşa, kariyerine 1866’da Resmo Cinayet Mahkemesi Başkâtipliği vazifesi ile başlamış; ardından Kandiye, İzvornik, Gaçka, Trebin Bosna ve Hersek’te devletin farklı memuriyet kademelerinde görev almıştır. Avusturya Devleti’nin Bosna ve Hersek’e girmesi üzerine memuriyetten bir süre uzak kalan Avlonyalı, yedi ay kadar Bulgaristan Komiser Muavinliği ve dört ay kadar da komiser vekilliği yaptıktan sonra Diyarbekir Vilayeti’ne, adliye müfettişi göreviyle atanmıştır.⁴ On bir ay sonra bu görevinden istifa edip İstanbul’a gelen Paşa, Adliye Nazırı Ahmet Cevdet Paşa tarafından memurların denetlenmesi için Halep’e gönderilmiş, döndükten sonra İstanbul’da İstinaf Mahkemesi Hukuk Kısmı azalığına tayin edilmiştir. 1884 yılında rütbe olarak Şurâ-yı Dev-

¹ BOA. ŞD. SAİD. 9/12; Ferit Paşa’nın babası Mustafa (Nuri) Paşa, (Avlonya 1824- Medine 1885) Ebu Bekir Bey’in oğludur. Tanzimat döneminde Osmanlı bürokrasisine mensup olup, taşra idareciliği yapmıştır. Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca, Rumca, İtalyanca ve Arnavutça bilmektedir. Annesi Naile Hanım Yanya kökenli Arslanpaşalı ailesine mensuptur. Detaylı bilgi için bk. Abdülhamit Kırmızı, *Avlonyalı Ferit Paşa, Bir Ömür Devlet*, Klasik Yayınları, İstanbul 2014, s. 20-24; İbnü’lemin Mahmut Kemal İnal, *Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar*, C. III, Dergâh Yayınları, İstanbul 1982, s. 1587.

² BOA. ŞD. SAİD. 9/12; İnal, *Son Sadrazamlar*, s. 1587; Kırmızı, *Avlonyalı Ferit Paşa*, s. 24.

³ BOA. ŞD. SAİD. 9/12; İnal, *Son Sadrazamlar*, s. 1587; Kırmızı, *Avlonyalı Ferit Paşa*, s. 32-34.

⁴ BOA. ŞD. SAİD. 9/12; Bayram Ürekli, “Avlonyalı Ferit Paşa”, *Konya Ansiklopedisi*, C. I, s. 346; Bayram Ürekli - Hüseyin Muşmal, “Vali Mehmet Ferit Paşa’nın Konya Ticaretinin Gelişmesine Dair Faaliyetleri”, *İpek Yolu Dergisi Konya Kitabı*, S. 16, Konya 2018, s. 369; İnal, *Son Sadrazamlar*, s. 1587-1588; Kırmızı, *Avlonyalı Ferit Paşa*, s. 34-43; Hayri Orhun - Celal Kasaroğlu - Kazım Atakul, *50 Ünlü Vali- Meşhur Valiler*, S. 1, İçişleri Bakanlığı Merkez Valileri Bürosu Yayınları, Ankara 1969, s. 237-238.

let Adliye İstinaf Müdde-i Umumiliğine ve Tanzimat Dairesi azalığına getirilmiş, gayretlerinden dolayı 1893'te rütbe-i balâya tevcih edilmiştir.⁵

Mehmet Ferit Paşa; yabancı devlet adamları ile olan iyi ilişkileri, aldığı eğitim ve memuriyet tecrübesinin yanı sıra padişaha olan hizmeti ve sadakati açısından, Bosna'da Askerî İdare Meclisi Kâtibi iken tanıdığı ve bazı yardımlarda bulunduğu Gazi Osman Paşa'nın kendisine kefil olması neticesinde, 27 Mart 1898 tarihinde Konya Valisi olarak atanmıştır⁶. Bu tarihlerde Konya; Isparta, Burdur, Aksaray, Nevşehir ve Niğde sancaklarından müteşekkil geniş bir vilayet merkezidir. Ferit Paşa, bu geniş vilayette hem asayişli sağlamış, hem de burada çok sayıda mektep, hükümet konağı, hapisane, şose yol, köprüler ve çeşmeler yaptırarak önemli hizmetlerde bulunmuştur. Konya'ya en önemli katkısı ise Çayırbağı Suyu'nu buraya taşıması olmuş; suyun Konya'ya getirilmesi ve Alâaddin Su Deposu'nun inşa edilmesi ile birlikte Konya'nın su sorunu uzun bir süre ortadan kaldırılmıştır.⁷ Bunun yanı sıra Konya'da, ilk yatılı sanat okulu olan Hamidiye Sanayi Mektebi⁸ ile modern manada ilk Asar-ı Atika Müzesi'ni kurmuş ve yine burada ilk halı ve kilim sergisini açmıştır.⁹

Konya Valiliği vazifesinde iken 7 Ağustos 1899 tarihinde kendisine vezirlik rütbesi verilen Mehmet Ferit Paşa, bazı sebeplerden dolayı buradan tayinini istemiş ve 30 Kasım 1902 tarihinde Konya Valiliği'nden ayrılmıştır.¹⁰ Valilikten ayrıldıktan iki gün sonra ise 30.000 kuruş maaş ile Rumeli vilayetlerinin Islahat Komisyonu Başkanlığı'na getirilmiş, fakat buradaki vazifesi, Sadrazam Küçük Sait Paşa'nın azli ve 14 Ocak 1903 tarihinde sadrazamlığa terfi ettirilmesi sebebiyle kısa sürmüştür.¹¹

Ferit Paşa'nın Sultan II. Abdülhamid tarafından sadarete getirilme kararında, Konya'da yaptığı faaliyetlerin yanı sıra, Konya'yı ziyaret eden Alman elçisinin "*Konya'da bir vali tanıdım, bu çapta bir kişi Almanya İmparatorluğu'nun*

⁵ Ürekli, "Avlonyalı Ferit Paşa", s. 347; İnal, *Son Sadrazamlar*, s. 1588-1589; Ürekli - Muşmal, "Vali Mehmet Ferit Paşa'nın Faaliyetleri", s. 370.

⁶ Orhun, *Meşhur Vailer*, s. 238; İnal, *Son Sadrazamlar*, s. 1590-1591.

⁷ Ürekli - Muşmal, "Vali Mehmet Ferit Paşa'nın Faaliyetleri", s. 377; Kerim Sarıçelik, *Konya'da Modern Eğitim Kurumları (1869-1919)*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2010, s. 54-56; İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Ankara 1997, s. 987-988; Adem Esen, "Çayırbağı Suyu", *Konya Ansiklopedisi*, C. II, Konya 2011, s. 311; M. Sabri Doğan, *Konya Su Tarihi*, Konya Belediyesi Koski Genel Müd. Yayınları, Konya 2003, s. 71-72; Mehmet Önder, *Konya Çeşme ve Şadırvanları*, Ülkü Basimevi, Konya 1955, s. 67; Erkan Aygör, "Alâeddin Su Deposu" *Konya Ansiklopedisi*, C. I, Konya 2010, s. 167.

⁸ Nurullah Soruç, *Konya Sanayi Mektebi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2016, s. 35.

⁹ Hüseyin Muşmal, "1901 Yılında Konya'da Açılan Halı Kilim Sergisi ve 1899 Tarihli Sergi Talimatnamesi", *I. Uluslararası Türk El Dokumaları Kongresi Bildiriler Kitabı*, Konya 2007, s. 242-243; Hüseyin Muşmal, "Anadolu'nun İlk Eski Eser (Arkeoloji) Müzesi: Konya Âsar-ı Atika Müzesi'nin Kuruluşu", *Tarihin Peşinde*, S. 1, Konya 2009, s. 131.

¹⁰ Orhun, *Meşhur Vailer*, s. 241-242; Ürekli, "Avlonyalı Ferit Paşa", s. 347.

¹¹ Saim Cirtil, "Vali Mehmet Ferit Paşa'nın Konya'daki İmar Faaliyetleri", S.7, *Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2005, s. 122; Kırmızı, *Avlonyalı Ferit Paşa*, s. 218; Ürekli - Muşmal, "Vali Mehmet Ferit Paşa'nın Faaliyetleri", s. 371; İnal, *Son Sadrazamlar*, s. 1595; Ürekli, "Avlonyalı Ferit Paşa", s. 347.

nezdinde olsaydı onu şansölye yapmaktan tereddüt etmezlerdi” sözlerinin etkili olduğu söylenmektedir.¹² Ayrıca saray mensuplarından İzzet Paşa'nın da dostluğunu kazanmış olan Ferit Paşa, sadarete kendisinden sadakat senedi alınarak tayin edilmiş ve bu terfi ile ilgili olarak Malûmat, İkdâm, Ter-cümân-ı Hakikât, Sabah, Levand, Herald, Oryantal ve Konstantinopolis gibi yerli ve yabancı gazetelerde onu metheden yazılar yazılmıştır.¹³

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinin ardından Sadrazam Ferit Paşa, meşrutiyet taraftarı olması sebebiyle görevinden azledilmiştir. 22 Temmuz 1908'de azledilen Paşa'ya, 25.000 kuruş ma'zuliyet maaşı bağlanmış,¹⁴ ardından da Aydın Vali Vekilliği'ne tayin edilmiştir. Ahmet Tevfik Paşa'nın 1909 tarihli sadareti zamanında ise bir süre Dâhiliye Nazırlığı yapan Ferit Paşa'nın, sadrazamlıktan sonra nezaret görevinde bulunması zoruna gitmiş, dolayısıyla kısa zamanda bu görevinden de ayrılmıştır.¹⁵ Devlet memurluğundan sonra görev aldığı valilik ve sadrazamlık gibi önemli vazifeler Ferit Paşa'yı bir hayli yıpratmış; bu süreçte kalbi yorgun düşen Paşa, rahatsızlığından dolayı tedavi için İtalya'nın San Remo kentine gitmiştir. Ancak hastalığı iyileşmeyen Paşa, 21 Aralık 1914'de orada vefat etmiş ve na'şî memleketi Avlonya'ya getirilerek defnedilmiştir.¹⁶

Osmanlı Devleti, Tanzimat'ın ilanıyla birlikte bir değişim ve modernleşme sürecine girmiş ve bu yeniden yapılanma kendini her alanda göstermiştir. Bu süreçte taşra idaresini düzenlemek için hazırlanan 1871 tarihli İdare-i Umumiyye-i Vilayet Nizamnamesi ile valilerin asıl görevleri kesin olarak belirtilmiş, nizamnamenin mülkî görevleri arasında yer alan yedinci maddesine göre Osmanlı valileri, vilayeti senede bir ya da iki defa devir ve teftiş etmekle yükümlü tutulmuşlardır¹⁷. Bu teftiş gezileri ile vilayetlerdeki memur, mutasarrıf, kaymakam ve diğer taşra görevlileri denetlenmiş; vilayet ve bağlı kazalardaki ihtiyaçlar tespit edilerek vilayetin durumu padişaha raporlar halinde sunulmuştur.¹⁸

Avlonyalı Mehmet Ferit Paşa Konya valiliği döneminde pek çok devir ve teftiş gezisine çıkmış, gittiği yerleşim yerlerinde gördüğü eksiklikleri

¹² Orhun, *Meşhur Valiler*, s. 241; İnal, *Son Sadrazamlar*, s. 1602-1603.

¹³ Ürekli, Muşmal, "Vali Mehmet Ferid Paşa'nın Faaliyetleri", s. 371; İnal, *Son Sadrazamlar*, s. 1598-1601.

¹⁴ İnal, *Son Sadrazamlar*, s. 1619; Cirtil, "İmar Faaliyetleri", s. 122.

¹⁵ Kırmızı, *Avlonyalı Ferid Paşa*, s. 409-411; Orhun, *Meşhur Valiler*, s. 243; Cirtil, "İmar Faaliyetleri", s. 122; İnal, *Son Sadrazamlar*, s.1619- 1622.

¹⁶ Kırmızı, *Avlonyalı Ferid Paşa*, s. 324; İnal, *Son Sadrazamlar*, s. 1607-1608; Orhun, *Meşhur Valiler*, s. 242-243; Ürekli - Muşmal, "Vali Mehmet Ferid Paşa'nın Faaliyetleri", s. 371.

¹⁷ "İdare-i Umumiyye-i Vilayet Nizamnamesi", *Düstur*, İstanbul Matbaa-i Amire, 1289/1872, C. I, s. 626-627; Abdülhamit Kırmızı, "Bey Şehri'nden Paşa Geçti: Vali Ferid Paşa ve Beyşehir'de Umur-ı Nafianın Temin-i Terakkiyatı", *Selçuk Üniversitesi Beyşehir Meslek Yüksekokulu I. Uluslararası Beyşehir ve Yöresi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Konya 2006, s.1; Abdülhamit Kırmızı, *Abdülhamid'in Valileri Osmanlı Vilayet İdaresi 1895-1908*, Klasik Yayınları, İstanbul 2007, s. 155.

¹⁸ Kırmızı, *Avlonyalı Ferid Paşa*, s. 185.

gidermek için çalışmıştır. Paşa'nın Konya Valiliği görevi sırasında vilayet raporlarına göre beş adet devir ve teftiş gezisi yaptığı anlaşılmaktadır. Bu gezilerden ilki 1898 yılı ekim ayında gerçekleştirdiği gezidir. Buna dair 20 Kasım 1898 tarihli rapora göre vali, vilayetleri devr ve teftiş etmenin asli görevi olduğunu dile getirerek vilayet dâhilinde Beyşehir, Seydişehir, Akseki, İbradı, Alaiyye, Elmalı kazaları ve Antalya'yı devr ve teftiş etmiştir.¹⁹ 1899 tarihinde yaptığı bir başka geziye dair 20 Ekim 1899 tarihli vilayet raporunda, Hamidabad, Burdur ve Teke Sancaklarını devr ve teftiş ettiğini bildirmiştir.²⁰ Yine 23 Ekim 1899 tarihli diğer bir vilayet raporuna göre Paşa, 1899 yılı Ağustosunun son günü Konya'dan yola çıkıp ilk olarak Uluborlu'yu denetlemiş, ardından 3 Eylül'de Isparta'ya varmıştır.²¹ 28 Şubat 1901 tarihli bir başka vilayet raporundan anlaşıldığına göre vali, Beyşehir Seydişehir, Bozkır, Karaman kazaları ile Belviran nahiyelerini devr ve teftiş etmiştir.²²

Vali Ferit Paşa, çalışmamızın konusunu teşkil eden vilayet teftiş gezisini 1899 yılında gerçekleştirmiş, gezinin bitiminden sonra da 7 Kasım 1899 tarihli bir rapor hazırlamıştır. Ferit Paşa bu gezisinde 18 Mayıs Perşembe günü Konya'dan hareketle yola çıkmış, 6 Haziran Salı günü geziyi tamamlayarak Konya'ya geri dönmüştür. Geziye başladığı zaman ilk olarak Karaman'ın Gaferiyad (Kâzımkarabekir) Nahiyesine gelmiş, ardından Larende (Karaman), Ereğli, Hamidiye, Niğde, Nevşehir ve Aksaray güzergâhını takip ederek 19 günlük devir ve teftiş gezisini tamamlamıştır. Gezi sonrasında vilayet dâhilindeki yerleşimlerde tespit ettiği durumları "mülkiye", "maliye", "maarif", "adliye", "nafia", "evkaf" ve "maadin" başlıkları altında tertip ettiği bir rapor hazırlamıştır.²³

İncelemiş olduğumuz 1899 tarihli vesika aynı zamanda Osmanlı'nın rapor türünde olan önemli layihaları arasında yer almaktadır. Layiha Arapça asıllı bir kelime olup, "*Düşünülen bir şeyin yazı haline getirilmesi*" anlamına gelmektedir. Osmanlı döneminde layiha, rapor ve taslak olmak üzere iki ayrı belge türü olarak kullanılmış, rapor şeklinde olan layihalar ise kendi arasında birkaç sınıfa ayrılmıştır.²⁴ Bunların içinde en çok kullanılan ve bilineni ıslahat layihalarıdır. Bu layihalar, herhangi bir konuda düşünülen ıslahatın bir kişi, grup veya daire tarafından yazılarak rapor haline getirilmesiy-

¹⁹ BOA, Y. PRK. UM. 44/46; Kırmızı, *Avlonyalı Ferid Paşa*, s. 186.

²⁰ Ferit Paşa'nın bu raporuna göre Paşa'nın geziye çıktığı günün tarihi belirtilmemiştir. BOA. DH. TMIK. S. 27/53.

²¹ BOA. DH. TMIK. S. 23/57; Kırmızı, *Avlonyalı Ferid Paşa*, s. 194-196.

²² BOA. Y. PRK. UM. 53/37.

²³ BOA. DH. TMIK. S. 28/1; Kırmızı, *Avlonyalı Ferid Paşa*, s. 196.

²⁴ Mübahat S. Kütükoğlu, "Layiha", *DIA*, C. XXVII, Ankara 2003, s.116.

le meydana gelmiştir.²⁵ İkinci grup layihalar ise, bir mesele hakkında görüş bildirenlerdir. Bu türden layihalar genellikle Osmanlı'nın herhangi bir bölgesi ya da bir meselesi hakkında kanaat sahibi olan bir görevli tarafından kaleme alınmıştır. Bu layihaların dışında başka bir layiha türü de, bir memuriyet veya teftiş sonrasında tespit edilen hususların kaleme alındığı belgelerdir. Üçüncü grubu oluşturan bu layihalar; Osmanlı'nın devlet kademesinde, özellikle vilayetler tarafından görevlendirilen kişilerce, teftiş edilen bölgeler hakkında düzenli olarak hazırlanan belgeler olarak gösterilebilir.²⁶

Bu çalışmanın inceleme konusunu oluşturan “Konya Valisi Avlonyalı Mehmet Ferit Paşa'nın 1899 tarihli teftiş gezisi sonrasında hazırladığı 7 Kasım 1899 tarihli rapor” gerek tutulma amacı gerekse muhtevası açısından yukarıda bahsettiğimiz son türden layihalara örnek gösterilebilir. Aşağıda, bahsi geçen 7 Kasım 1899 tarihli vilayet raporuna göre Vali Ferit Paşa'nın Karaman ve çevresindeki izlenimlerine detaylı olarak yer verilecektir.

I- RAPORUN TARİHİ, ADI VE YAZILIŞ AMACI

A- Tarihi ve Adı

Söz konusu rapor Başkanlık Osmanlı Arşivi belgeleri arasında Dâhiliye Nezareti Tesrî-i Muamelât ve Islahat Komisyonu Vilayet Evrakı katalogunda 28 numaralı dosyanın 1 numaralı gömleğinde yer almaktadır.²⁷ Yaklaşık 24 sayfadan oluşan rapor, mülkiye, maliye, maarif, adliye, nafia, evkaf ve maadin başlıklarını taşıyan yedi bent halinde kaleme alınmış, bu başlıkların her birinin altında kısa bir sonuç kısmı yazılarak kazalarda yapılan faaliyetler ile taleplere yer verilmiştir.²⁸ Raporun başında “*Bu sene dahi mülhakât-ı vilayetin bazılarını teftiş etmek üzere Konya'dan Mayısın altıncı Perşembe günü hareket ve 25. günü avdet olunarak bu müddet zarfında Karaman, Ereğli, Hamidiye, Nevşehir, Arabsun, Aksaray kazalarıyla Niğde Sancağı merkezi ve Karaman'a tabi Gaferiyad ve yine Ereğli'ye muzaf Divle nahiyeleri dolaşmış olduğundan netice-i müşahedât ve itillaât-ı âcizânemin tezyîdine ibtidâr olunur*” ifadesi yer almaktadır. Metnin sonunda raporun Konya Valisi Mehmet Ferit Paşa tarafından hazırlandığına dair bir beyan ve mühür bulunmasının yanı sıra 27 Muharrem 1317/25 Mayıs 1315 (6 Haziran 1899) tarihi de düşülmüştür.²⁹ Mehmet Ferit Paşa, gezisine 18 Mayıs 1899'da başlayıp 6 Haziran 1899'da

²⁵ Kütükoğlu, “Layiha”, s.116; Hüseyin Muşmal, “Konya Vilayeti'nin Islahı ve İmarı Hakkında 9 Eylül 1880 Tarihli Bir Layiha”, *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, S. 17, Konya 2007, s.120.

²⁶ Kütükoğlu, “Layiha”, s. 116; Muşmal, “9 Eylül 1880 Tarihli Bir Layiha”, s. 120; Mustafa Oğuz, *II. Abdülhamid'e Sunulan Layihalar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2007, s. 3.

²⁷ DH. TMIK. S. 28/1; Söz konusu bu rapor Abdülhamit Kırmızı tarafından görülmüş ve eserinde incelenmiştir. Bk. Kırmızı, *Avlonyalı Ferid Paşa*, s. 196-200; 211-212.

²⁸ Raporun 22 sayfası yazılıp 2 sayfası boş durumdadır. DH. TMIK. S. 28/1.

²⁹ DH. TMIK. S. 28/1.

tamamlamasına rağmen raporun tarihi arşiv kayıtlarında 7 Kasım 1899 olarak geçmektedir. Ayrıca layihanın sonunda Mehmet Ferit Paşa'nın teftiş ettiği yerleşim birimlerinin ihtiyaçları doğrultusunda ilgili nezaretlere talepte bulunduğu raporlarda yer almıştır. Bu ek raporlar Ferit Paşa tarafından 2 Recep 1317/ 27 Teşrin-i evvel 1315 (6 Kasım 1899) tarihinde, Orman Maden ve Ziraat Nezareti, Evkaf Nezareti, Adliye Nezareti, Maliye Nezareti, Maarif Nezareti ile Nafia ve Ticaret Nezaretine yazılmıştır.³⁰

B- Yazılış Amacı ve Muhtevası

Raporun yazılış amacı Vali Ferit Paşa tarafından ilgili vesikada açık bir şekilde belirtilmiştir. Paşa'nın ifadesinden anlaşıldığı üzere rapor devr ve teftiş gezisi sonucunda vilayete bağlı yerleşim yerlerinde tespit edilen durumların, ihtiyaçların ve faaliyetlerin merkeze bildirilmesi maksadıyla kaleme alınmıştır. Layihada öncelikle Konya Vilayeti'nin teftiş edilen kazalarında mülkiye, maliye, maarif, adliye, nafia, evkaf ve maadin gibi alanlardaki mevcut durumun tespiti yapılmış, daha sonra bu alanlardaki ihtiyaç ve talepler dile getirilmiş ve sonuç olarak bu konularda yapılan faaliyetler ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

Ferit Paşa tarafından hazırlanan 1899 tarihli raporun değerlendirilmesi, XIX. yüzyılın sonlarında Konya Vilayeti'ne bağlı bulunan Karaman, Ereğli, Hamidiye, Niğde, Nevşehir ve Aksaray sancaklarının sosyal ve ekonomik şartları hakkında bazı tespitler yapılmasına imkân sağlamıştır. Raporun incelenmesi neticesinde özellikle Karaman Kasabası'nın nüfusu, asayişi, malî durumu, eğitim sistemi hakkında detaylı bilgi elde edilmiştir. Raporda Konya Vilayeti'nin 1899 yılında gündeminin ne olduğu, vilayet dâhilindeki insanların ne tür sıkıntılar yaşadığı, en çok neye ihtiyaç duydukları ve bu ihtiyaçların yöneticiler tarafından nasıl ele alındığı ile ilgili bilgilere de yer verilmiştir. Bu noktada valiler tarafından devr ve teftiş gezilerinin yapılması zorunluluğunun vilayetler için nasıl bir önem arz ettiği ve Ferit Paşa'nın valiliği döneminde Konya Vilayeti'nin değişim ve gelişimi de anlaşılabilir. Raporda ifade edilenler çerçevesinde ahalisinin ihtiyaçlarının tespiti, teşhisi ve problemlerin çözümü süreci Ferit Paşa'nın izlenimleri doğrultusunda değerlendirilmiştir.

1- Mülkiye

Raporun mülkiye bölümünde vilayet dâhilinde teftiş edilen yerleşim yerleri ve ahali hakkında genel durumlar aktarılmış, bu alanda çeşitli eksiklikler ve ihtiyaçlar tespit edilerek ihtiyaçların giderilmesine yönelik faaliyetler ve talepler dile getirilmiştir.

³⁰ DH. TMIK. S. 28/1, Lef/21-24.

a) Mevcut Durum Hakkındaki Tespit ve Teşhisler

Mehmet Ferit Paşa, devr ve teftiş gezisi için 18 Mayıs Perşembe günü Konya'dan hareketle ilk olarak Karaman kazasına bağlı Gaferyad Kasabasına gelmiş burada bir gece konakladıktan sonra Karaman kaza merkezi olan Larende Kasabası'na ulaşmıştır.³¹

Mehmet Ferit Paşa, 1899 tarihli raporunda ifade ettiğine göre, Gaferyad eskiden oldukça güvenli ve kalabalık bir kasabaydı. Fakat son otuz yılda ahalinin büyük bir kısmı civar köylere, özellikle Aladağ Nahiyesi'ne göç etmiştir. Bu göçlerin sebebi çeşitli vergilerin ahaliye ağır gelmesi ve kasabanın su sıkıntısı çekmesidir. Kasabanın su ihtiyacı karşılanamadığı için araziler yeterince sulanamamış ve mahsul elde edilememiştir. Kasaba sakinleri de daha verimli ziraat ve çiftçilik ümidiyle civar köy ve kasabalara dağılmıştır. Vali aynı zamanda kasabaya frengi hastalığının sirayet ettiğini ve yaklaşık 15 kişinin bu hastalığa yakalandığının tespit edildiğini raporunda bildirmektedir.

19 Mayıs Cuma günü Karaman'ın kaza merkezi olan Larende Kasabası'na gelen vali, raporunda ilk olarak buranın 1899 yılına ait hane ve nüfus bilgilerini vermiştir. Raporda üç asır önce tüm şehirde 80.000 hane, 300.000 nüfus bulunduğu, 1899 yılında, nüfusunun 31.377, hane sayısının ise 5.848 olduğu ve Larende Kasabasının da yalnızca 1.570 hanesi ve 5.117 nüfusa sahip olduğu belirtilmiştir. Vali, burada Hz. Mevlana'nın annesinin merkadı ve Hatuniye Medresesi gibi birkaç kadim İslamiyet eseri bulunduğunu, aynı zamanda bu eserlerin harap halde olduğunu belirtmiştir.³² Beş yıl önce bunlardan bir ikisinin imarı ve ihyası için ödenek ile emir geldiğini fakat her nasılsa uygulamaya konulmadığını da bildirmiştir. Larende de iki gün kalan vali, burada idarî işleri denetlemiş bununla birlikte kasabanın bayındırlık ve temizlik işleri için kaza kaymakamını görevlendirmiştir.

Vali, Larend'e zahire alım satımı için kullanılan Buğday Pazarı'nın kasabanın çok uygunsuz bir yerinde tesis edilmiş olduğunu, burada toplanan zahirenin bazen geçişi engelleyecek dereceye gelmesiyle beraber hububatın ayakaltında ve toz toprak içinde kaldığını raporunda özellikle vurgulamıştır.

Kazanın zaptiye memurluğunu denetlemek isteyen Paşa, refakatinde bulunan tabur ağasına memurları teftiş ettirmiş, bunların arasından hastalıklı olduğu bildirilen dört askeri belediye doktoruna muayene ettirerek görevlerine engel olacak bir hastalıkları olmadığını vilayet merkezine bildirmiştir. Kaza hapishanesini de kontrol eden vali, burada tutukluların ra-

³¹ DH. TMIK. S. 28/1, Lef/1.

³² DH. TMIK. S. 28/1, Lef/1; Kırmızı, *Avlonyalı Ferid Paşa*, s. 17.

hatlarının yerinde olduğunu, hapishanenin temizliğine çok dikkat edildiğini tespit etmiş ve bunları raporunda belirtmiştir.³³

b) Sıkıntıların Giderilmesi Konusunda Öneri ve Çözümler

Vali Ferit Paşa raporunda, Karaman'ın Gaferiyad ve Larende Kasabaları ile ilgili tespit ettiği sorunların ve eksiklerin giderilmesi hususunda bazı öneri ve çözümlerde ortaya koymuştur. İlk olarak vali, Gaferiyad'da frengi hastası olduğu tespit edilen on beş kişiyi Konya vilayet merkezinde yeni inşa ettirdiği hastaneye göndermiştir. Ardından vali, hayati önemi olan su sorununu, kasabanın arka tarafındaki gölden akıtılacak su ile gidermeye çalışmış fakat suyun geçişini engelleyen dağların olması sebebiyle yapımı çok masraf getireceğinden taşıma işleminin iptal edildiğini bildirmiştir. Aynı zamanda vali yakında Larende'den geçeceği planlanan demiryolunun su sorununun çözülmesine kolaylık sağlayabileceğini de dile getirmiştir.³⁴

Avlonyalı Ferit Paşa, Larende Kasabası'nda tespit ettiği eksiklik ve ihtiyaçların giderilmesi için bir komisyonda teşkil etmiştir. Buğday Pazarı'nın yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı başka bir yere nakledilmesi, belediye sandığının alacaklarının tahsili, İstanbul veya İzmir'den bir yangın tulumbasının getirilmesi, mevcut tulumbanın tamiri, belediye eczanesinin ihtiyacı olan ilaçların temini, vilayet merkezinde tesis olunan frengi hastanesinin idaresi için Karaman Belediyesi'ne yüklenen bakayadan kalmış olan meblağın tedariki ve hastalığa yakalananların hemen hastaneye gönderilmesi hususları bu komisyona havale edilmiştir.

Rapora göre, bu komisyonda 11 Mayıs 1899 tarihinde yapılan görüşme neticesinde Buğday Pazarı'nın gelirinin artırılması ve hububatın korunması için vakıf arazisi olan Çukurhane arsasında belediye sandığından 10.000 kuruş civarında ödenek ile yeniden bir buğday pazarının inşası kararlaştırılmış, bu konuda gerekenin yapılması kaymakamlığa bildirilmiştir.³⁵

2- MALİYE

a) Mevcut Durum Hakkındaki Tespit ve Teşhisler

1899 tarihli raporda ifade edildiği üzere Ferit Paşa, Karaman Kazası maliye işlerini teftiş ettiği sırada H. 1300 – (M.1882/1883)'den H. 1314 – (M.1896/1897) senesi sonuna kadar olan dönemde devletin çeşitli aşar ile rüsumat vergilerinden toplam 522. 38 kuruş alacağının bulunduğu ve bunun 433.145 kuruşunun servet sahibi Konya mültezimleri elinde tutulduğunu tespit etmiştir. Aynı zamanda Paşa'nın yaptığı incelemelerde, mal kale-

³³ DH. TMIK. S. 28/1, Lef/2.

³⁴ DH. TMIK. S. 28/1, Lef/1.

³⁵ DH. TMIK. S. 28/1 Lef/2; BOA. Y. MTV. 195/69.

mi tarafından tutulan vergi kayıtlarında, tahsil edilen vergilerin hangi türden vergi olduğunun belirtilmediği bu nedenle pek çok çiftçiden vergi tahsil edilemediği anlaşılmıştır. Vali, bu konuda ortaya çıkan sorunların çözülmesi için bir an önce sağlam bir karar alınması ve bu kararın diğer vilayet dâhilindeki kazalarda da uygulanması gerektiğini bildirmiştir.³⁶

Karaman Kazası'nda yaşanan diğer bir malî sorun emlak tahririndeki düzensizliktir. Bu sorunun tahrir işlerine bakmak ve korumakla yükümlü olan görevlilerin dikkatsizliğinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Tahrir sırasında bazı emlak ve arazilerin kıymeti fazla veya eksik olarak değerlendirilmiş, önemli araziler tarla olarak yazılmış; bazı köylerin önemli vergilerini tutturmak ve bazılarında vergi bularak yazılmış göstermek amacıyla tahrir heyeti pek çok yanlış yapmıştır. Buna ek olarak tapu idarelerinde kanuna aykırı olarak yapılan yolsuzlukların ortaya çıkması ile Ferit Paşa, bu işlemlerin değiştirilmesi ve ıslah edilmesi için durumu Islahat-ı Maliye Komisyonu'na sunmuştur.³⁷

Ferit Paşa'nın Karaman Kazası'nda yaptığı malî incelemelerde kasabanın vergi kaybına uğradığı, vergi tahsili konusunda çeşitli usulsüzlükler yapıldığı ve tapu idarelerinde yolsuzlukların gerçekleştiği tespit edilmiştir.

b) Sıkıntıların Giderilmesi Konusunda Öneri ve Çözümler

Raporunda Karaman Kazası'nın malî sorunlarını tespit eden Ferit Paşa, devletin hazinesini zarara uğratmamak ve ahaliyi mağdur etmemek için Konya mültezimlerinin elinde kalan 88.000 kuruş bakayanın hemen toplanılmasını ve bunları ödemekte sıkıntı çıkaranlar hakkında mahkemeye başvurulması gerektiğini bildirmiştir. Ayrıca vali bu konunun artık bir karara bağlanmasını, mültezimlerin mülklerinin gerekirse haciz edilmesini ve hazineye gelir sağlamak için açık arttırma ile mallarının satılmasını kaymakamlığa ve mal müdürlüğüne kati bir surette emretmiştir.

Diğer taraftan Karaman'da vilayet dâhilinde yaşanan emlak tahriri sıkıntısının bir karara bağlanması için Islahat-ı Maliye Komisyonuna yapılan Paşa'nın müracaatı kabul edilmiş, vilayet vergilerinin yeniden değiştirilmesi ve incelenmesi gerektiğine dair komisyon bir karar almıştır. Fakat bu kararın uygulanmamasından dolayı vali, tahrir konusunda ıslahat işlerinin yerine getirilmesi hususunu Maliye Nezareti'ne ve Meclis-i İdare'ye iletmiş ve takibini defterdarlıktan talep etmiştir.³⁸

³⁶ DH. TMIK. S. 28/1, Lef/6 – Lef/7.

³⁷ DH. TMIK. S. 28/1, Lef/7; Kırmızı, *Avlonyalı Ferid Paşa*, s. 198.

³⁸ DH. TMIK. S. 28/1, Lef/6 – Lef/7.

3- MAARİF

Konya Valiliği süresinde eğitim ve öğretimin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi hususunda pek çok faaliyet gerçekleştirmiş olan Ferit Paşa'nın, vilayet dâhilinde devr ve teftiş gezilerine çıktığı yerleşim yerlerinde incelediği önemli hususlardan biride eğitim kurumları olmuştur. 1899 tarihli gezisinde Karaman Kazası dâhilinde eğitim kurumlarında denetimler yapmış ve burada gördüğü eksiklikleri raporunda detaylı olarak dile getirmiştir. Mehmet Ferit Paşa, ayrıca teftiş ettiği yerlerde eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve yaygınlaştırılması için önce ihtiyaçları tespit etmiş, daha sonrada bu ihtiyaçların giderilmesi için gerekli tavsiye ve çözüm önerilerinde bulunmuştur.

a) Mevcut Durum Hakkında Tespit ve Teşhisler

Avlonyalı Mehmet Ferit Paşa, 1899 yılı 19 Mayıs Cuma günü Karaman'da bulunan Rüştîye ve İptidâî mekteplerini³⁹ ziyaret etmiş hatta bu ziyareti sırasında mektepteki öğrencilerin bazılarını ders programları dâhilinde sınava tabi tutmuştur. Öğrencilerin verdikleri cevaplardan terbiye ve dinî bilgi birikimlerinin yeterli derecede olduğunu test eden vali aynı zamanda mekteplerin düzeninden memnun kalmış ve hoşnutluğunu kaymakam aracılığıyla muallimlere bildirmiştir. Ayrıca Paşa, Karaman Kasabası'nın büyük, nüfusunun kalabalık olduğunu bu nedenle maarif noktasında bir İptidâî mektebinin kasaba için yeterli olmayacağını belirtmiş ve kasabada bulunan dokuz adet sıbyan mektebinin öğretim tarzı nedeniyle yetersiz olduğunu özellikle vurgulamıştır.⁴⁰

Vali, Karaman'da bulunan Hatuniye Medresesi'nin bir odasının sıbyan mektebi olarak kullanıldığını, ancak odanın dar ve rutubetli olduğunu tespit etmiş ve bu nedenle odada yapılan eğitimin sağlıklı olmadığını raporunda dile getirmiştir. Aynı zamanda Ferit Paşa, kasabadaki iptidaiye mektebi ile camiler için padişah namına önceden dağıtılan 300 Mushaf-ı Şerif'in yeterli

³⁹ Kırmızı, *Avlonyalı Ferid Paşa*, s. 199; Tanzimat'ın ilanıyla birlikte Osmanlı devlet yöneticileri, Sıbyan Mekteplerinin temel eğitim vermede yetersiz kaldığını, islah edilmesinin de hayli zor olduğunu dile getirmişlerdir. Nitekim yöneticiler bu kurumları islah etmek yerine "usûl-i cedide" tarzında eğitim veren yeni İptidai Mektepleri meydana getirmeyi daha uygun bulmuşlardır. Bu yeni tarz temel eğitim sisteminde ilk olarak öğretmenlerin geleneksel öğretim yöntemlerini bırakıp yeni ve etkili yöntemleri uygulaması ve ders araç gereçlerinin yenilenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Detaylı bilgi için bk. Sarçelik, *Konya'da Modern Eğitim Kurumları*, s. 20-24.

⁴⁰ Sıbyan Mektebi Osmanlıda, Tanzimat Dönemi'ne kadar, çocuklara ilk ve temel eğitimin verildiği kurumlardır. Abbasiler devrinde "küttab" adıyla bilinen bu kurumlar Karahanlılar ve Selçuklular döneminde Sıbyan Mektebi ismini almıştır. Osmanlılar Dönemi'nde de aynı şekilde "Sıbyan Mektebi" ismi kullanılmaya devam etmiş, bunun yanı sıra zamanla "mahalle mektebi", "taş mektep", "mektephane", "muallimhâne", "dârü't-ta'lim", ve "dârü'l-ilm" gibi tabirleri de bu kurumlar için kullanılmıştır. Bu mektepler hükümdarlar, devlet adamları ve hayırsever vatandaşlar tarafından vakıf yoluyla yaptırılmış, ihtiyaçları yine vakıf gelirlerinden karşılanmıştır. Zorunlu olmayan Sıbyan Mekteplerine çocukların başlama yaşı ve öğretim süreleri kesin olarak belirlenmemiş, çocuklar ortalama beş-altı yaşlarında okula başlayıp, üç-dört yıl kadar devam etmişlerdir. Mektepler dini eğitim vermek amacıyla açılmış, kuran okuma, namaz kılma derslerinin yanında okuma yazma ve basit dört işlemin öğretilmesi de amaçlanmıştır. Detaylı bilgi için bk. Sarçelik, *Konya'da Modern Eğitim Kurumları*, s. 5-7; Cahit Baltacı, "Mektep", *DİA*, C. 29, Ankara 2004, s. 6-7.

gelmediğini Karaman ulemasının bu nedenle 600 nüsha Mushaf-ı Şerif ile 250 nüsha Buhar-i Şerif'in dağıtılmasını istediklerini raporunda bildirmiştir.⁴¹

b) Sıkıntıların Giderilmesi Konusunda Öneri ve Çözümler

Mehmet Ferit Paşa raporunda, Karaman'da bulunan eğitim kurumlarındaki eksiklikler konusunda yaptığı tespit ve teşhislerin akabinde söz konusu eksikliklerin giderilmesi hususunda bazı önerilerde bulunmuş ve sıkıntılara çözüm getirmiştir. Sıbyan mekteplerinin öğretim tarzı nedeniyle yetersiz olduğunu düşünen Paşa, bu mekteplerin de iptidaiye mektebi haline çevrilmesi ve muallimlerin yeni yöntem öğretim tarzında eğitim vermeye mecbur tutulması yönünde girişimde bulunulması gerektiğini vurgulamıştır. Aynı zamanda vali, demiryolu acenteliğiyle Karaman'da bulunan Telhak Cividi Efendi'den Rüştüye Mektebi'nde Fransızca ders almak isteyen dile yatkın on öğrenciyi haftada iki defa birer saat ders vermesini istemiştir.

Hatuniye Medresesi'ndeki eğitimin uygun olmadığını raporunda belirten Paşa, mahallelinin bağışlarıyla bir iptidaiye mektebi inşasını kararlaştırmıştır. Diğer yandan sıbyan mekteplerinin iptidaiye mektebine dönüştürülmesi hususuyla beraber bunun da gereğinin yapılması için buğday pazarının taşınması amacıyla oluşturduğu komisyona havale etmiş ve takibini kaymakamlığa bırakmıştır. Buğday Pazarı'nın nakledileceği Çukurhane arsasının eseri kalmamış vakıflara ait bir hane arsası olması sebebiyle burası maarif adına zapt edilmiş olduğundan iptidaiye mektebi için oldukça önemli bir gelir kaynağı teşkil etmiş, pazardan elde edilen gelirin bir kısmı iptidaiye mektebinin ihtiyacına verilmiştir.

Bununla birlikte Ferit Paşa ulema tarafından talep edilen 600 nüsha Mushaf-ı Şerif ile 250 nüsha Buhar-i Şerif'in daha bağış yapılmasının emir buyrulduğunu Mabeyn Dairesi Maarif Nezareti'ne bildirmiştir.⁴²

4- ADLİYE

Mehmet Ferit Paşa 1899 tarihli layihasının bu bölümünde Karaman Kazası başta olmak üzere Ereğli, Hamidiye, Niğde, Nevşehir ve Aksaray sancaklarının adliye işlerini denetlemiş, kazalarda eksik olan adliye memurlarının temini ve ahali arasında çıkan anlaşmazlıkları gidermeye çalışmıştır. Vali, Karaman, Ereğli Hamidiye kazalarında adliye işlerinin oldukça yoluna girmiş olduğunu belirterek, bu kazalar hakkında raporunda ayrıntılı bir açıklama yapmamıştır. Kazalarda adliye işlerinin yolunda gitmesinin sebebinin adliye müfettişinin çalışmalarına ve kendisinin yardımlarına bağlanmış-

⁴¹ DH. TMIK. S. 28/1, Lef/11 – Lef/12; Kırmızı, *Avlonyalı Ferid Paşa*, s. 199.

⁴² DH. TMIK. S. 28/1, Lef/11 – Lef/12.

tır. Fakat Melemenci Aşiretinden İnöz Ali'yi yaralayan ve mallarını gasp edip Karaman'da tutuklu bulunan Hasan Hüseyin ve arkadaşlarına dair evrakın Konya Merkez Müdde-i Umumi Muavinliğine gönderildiğini öğrenen Vali, söz edilen suçlular hakkında kanunî işlemlerin hızlandırılması gerektiğini vilayet adliye müfettişliğine bildirmiştir. Paşa, savcılığın kararıyla adı geçen kişilerin Konya Hapishanesi'ne nakledildiklerini de tespit etmiştir.⁴³

5- NAFIA

Bilindiği gibi Osmanlı Dönemi'nde Konya Vilayeti, İstanbul başta olmak üzere diğer Osmanlı şehirlerini birbirine bağlayan, askerî ve ticarî amaçlı kullanılan en işlek yol güzergâhı üzerindedir.⁴⁴ Konya'nın bu öneminden dolayı Avlonyalı Mehmet Ferit Paşa, Konya'ya geldiği ilk günden itibaren vilayet dâhilinde yol yapım çalışmalarına başlamış, 18 Mayıs 1899 tarihinde çıktığı teftiş gezisinin ardından hazırladığı 7 Kasım 1899 tarihli raporunun nafia bölümünde teftiş ettiği yerleşim yerlerinin yol yapım çalışmaları ile ilgili ayrıntılı bilgilere yer vermiştir. Paşa, raporunda teftiş ettiği kazalarda tespit ettiği ulaşım sıkıntılarına da değinmiş devam eden yol çalışmaları hakkında detaylı bilgiler vermiştir.

a) Mevcut Durum Hakkında Tespit ve Teşhisler

Ferit Paşa, 1899 tarihli raporunda ifade ettiğine göre, Konya – Karaman Kazası arasındaki şose üzerinde, Karaman Kasabası civarında bulunan iki adet köprüünün tamamen yıkılmış durumda olduğunu görmüş ve köprüden gidış gelişin gerçekleşemediğini tespit etmiştir. Raporda, Karaman'dan Silifke sınırlarına kadar yapılan yolun tamamlandığı fakat üç kilometrelik kısmının eksik kaldığı ve Konya ile Karaman arasında yapılan yolun eksiklerinin hala tamamlanmadığı da belirtmiştir. Aynı zamanda Vali, Karaman Kasabası'nın giriş ve çıkışında bulunan yolun fena halde bozulmuş olduğunu ve eskiden nafia ödeneği ile inşa edilen bu yolun 1899 yılı bütçesinin müsait olmaması sebebiyle düzeltilemediğini tespit etmiştir.⁴⁵

a) Sıkıntılarn Giderilmesi Konusunda Öneri ve Çözümler

Mehmet Ferit Paşa, raporunda Karaman'ın yol durumu ve çalışmaları ile ilgili eksikliklere ve sıkıntılara bazı öneri ve çözümlerde getirmiştir. Öncelikle Konya ile Karaman arasında yapılan yolun eksikliklerinin bir sonraki yıl tamamlanmasını kararlaştırmıştır. Bununla birlikte Konya – Silifke arasında eksik kalan üç kilometrelik, Silifke'ye ait kısmın bir an önce tamam-

⁴³ DH. TMIK. S. 28/1, Lef/13 – Lef/14.

⁴⁴ Emrah Çetin, *Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Anadolu'da Karayolu Ulaşımı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2017, s.179-180. Hüseyin, Muşmal, "Osmanlı Döneminde Konya", *Kısa Konya Tarihi*, Konya, 2016, s. 112.

⁴⁵ DH. TMIK. S. 28/1, Lef/14 – Lef/15.

lanması talebini içeren bir yazıyı Adana Vilayeti'ne göndermiştir. Adana Vilayeti'nden gelen cevapta söz konusu yolun amele-i mükellefe istihdamıyla emanet olarak inşasına devam edildiği bilgisini almıştır. Aynı zamanda vali, kasabanın bozuk olan giriş - çıkış yolunun düzeltilmesi için 1.000 işçinin hizmete alınmasıyla tamiratın başlamasına izin verilmesi için Nafia Nezareti'ne durumu bildirmiştir.⁴⁶

6- EVKAF

Layihada Ferit Paşa tarafından teftiş edilen kazaların vakıf eserleri ve tarihî binaları kontrol edilerek evkaf başlığı altında durumlarına ilişkin tespit ve teşhislere de yer verilmiştir. Ayrıca Ferit Paşa, raporda vakıf hukukunun ihlal edilmemesi ve harap olan tarihî yapıların tamiri için bazı öneri ve çözümlerde de bulunmuştur.

a) Mevcut Durum Hakkında Tespit ve Teşhisler

Mehmet Ferit Paşa, 1899 tarihli raporunda Karaman'da vakıf eseri olan hayrat ve müberrât ile kadim binaların büyük bir kısmının harap olduğunu tespit etmiş, bunlara ait arazilerin ise mülkiyete dönüştürülmesiyle vakıf hukukunun çiğnenmiş olduğunu raporunda dile getirmiştir.

b) Sıkıntıların Giderilmesi Konusunda Öneri ve Çözümler

Yukarıda ifade edilen sorunların çözülmesi için Ferit Paşa Karaman'da eski idare meclis azalarından Raşit Efendi ile kasabanın ileri gelenlerinden Arif ve Emin Efendiler ve evkaf vekillerinden oluşan bir komisyon teşkil etmiş, bu komisyona evkaf hesaplarının görülmesi ve vakıf hukukunun muhafazası gibi görevler vermiştir. Aynı zamanda Paşa, evkaf vekilinin ihtiyar ve aciz olduğundan, vakıf işlerini incelemek üzere bir memurun gönderilmesi gerektiğini vilayete bildirmiş, sonucunun takibini kaymakamlığa havale etmiştir.⁴⁷

SONUÇ

Avlonyalı Mehmet Ferit Paşa, 1899 tarihli teftiş gezisi dâhil olmak üzere Konya valiliği süresince, valisi olduğu bütün vilayetlerde pek çok teftiş gezisi yapmış, idaresi altındaki kazaları ve şehirleri yerinde görmüş, bu yerlerdeki yöneticiler ile birebir temas etmiş, kaza, nahiye ve köylerde ahalinin sorunlarını bizzat yerinde tespit ederek bu sorunlara mahallinde çözümler üretmiştir. Nitekim vali, 18 Mayıs 1899 – 6 Haziran 1899 tarihli gezisinin sonunda hazırladığı 7 Kasım 1899 tarihli raporu ile Karaman, Ereğli, Hamidiye, Niğde, Nevşehir ve Aksaray sancaklarının durumları ile ilgili çok

⁴⁶ DH. TMIK. S. 28/1, Lef/14 – Lef/15.

⁴⁷ DH. TMIK. S. 28/1, Lef/18

önemli bilgiler vermiş, bölgedeki sınaî, ticarî ve ziraî üretimin arttırılması, modern eğitimin yaygınlaştırılması ve böylece memleketin ilerlemesi maksadıyla vilayet dâhilinde ortaya çıkan ihtiyaç ve talepleri merkeze bildirmiştir.

Ferit Paşa'nın teftiş gezisi sırasında Karaman Kazası ile ilgili tespit ettiği pek çok sorun bulunmaktadır. Tespit edilen bu sorunların bir kısmı Avlonyalı tarafından yerinde çözümlenebilirken bir kısmı çözüme kavuşturulamamış, bunlarla ilgili kurum ve kuruluşlara raporlar sunularak çözüm önerileri talep edilmiştir.

Ferit Paşa, raporunda Karaman Kasabası'nın ihtiyaç ve taleplerini eğitim, sağlık, ulaşım, bayındırlık ve imar gibi alanlarda yoğunlaştırmış, bu alanlarda eksiklik ve sorunların biran önce giderilmesi için bir komisyon teşkil etmiştir. Paşa ilk olarak kasaba halkının sağlığını tehdit eden frengi hastalarını Konya Vilayet Merkezinde inşa ettirdiği hastaneye tedavi edilmeleri için göndermiştir. Kasabada yeni bir buğday pazarı inşa ettirmiş, hapishaneleri, zaptiye memurluğunu, iptidai ve sıbyan mekteplerini bizzat kendisi teftiş ederek idari düzenini ve temizliğini kontrol etmiş, hapishanelerin düzenli olarak temizlenmesini ve havalandırılmasını sağlamıştır. Eski tarzda eğitim veren sıbyan mekteplerinin iptidai mekteplere dönüştürülmesini gerektiğini bildirmiş, bu mekteplerde modern tarzda eğitim-öğretim yapılması, kasabada bulunan Rüştîye Mektebi'nde öğrencilere Fransızca dersi verilmesi gibi faaliyetler gerçekleştirmiştir. Karaman'da bulunan eski eser kapsamındaki bina ve yapıların harap olduğunu gören Paşa, hem bu yapıların yok olmasını engellemek hem de vakıf hukukunu korumak için yeni memurlar tayin ederek bir komisyon oluşturmuştur.

Söz konusu rapor incelendiğinde Karaman Kazasının genel anlamda bahsedilen ihtiyaçlarının giderilmeye çalışıldığı ve pek çok alanda kasabanın geliştirilmesi ile modernleştirilmesine gayret edildiği görülmüştür. Günümüzde modern devlet yöneticilerinin yaşam standartlarını geliştirmek adına mücadele ettiği eğitim, sağlık, bayındırlık, su, yol, temizlik problemleri Ferit Paşa tarafından XIX. yüzyılda ele alınarak bunlara çözüm getirilmeye çalışılmıştır. Modern bakış açısı ile Vali Mehmet Ferit Paşa, 1899 tarihli gezi raporunda sunduğu gerek tespit ve incelemeleri ile gerekse ihtiyaçlara yönelik öneri ve çözümleri ile Karaman Kasabası'na büyük katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA):

- BOA. ŞD. SAİD. (Şura-yı Devlet Sicilleri) 9/12.
- BOA, Y. PRK. UM. (Yıldız Perakende Umum Vilayet Evrakı) 44/46.
- BOA. DH. TMIK. S. (Dâhiliye Nezareti Tesrî-i Muamelât ve Islahat Komisyonu Vilayet Evrakı) 27/53.
- BOA. DH. TMIK. S. 23/57.
- BOA. Y. PRK. UM. 53/37.
- BOA. DH. TMIK. S. 28/1.
- BOA. Y. MTV. 195/69. (Yıldız Mütenevvi Maruzat)

Nizamname

-“İdare-i Umumiyye-i Vilayet Nizamnamesi”, *Düstur*, İstanbul Matbaa-i Amire, 1289/1872, C. I, s. 626-627.

Araştırma Eserleri ve Makaleler

- AYGÖR, Erkan, “Alâeddin Su Deposu” Konya Ansiklopedisi, C. I, Konya 2010, s. 167-168.
- BALTACI, Cahit, “Mektep”, *DİA*, C. 29, Ankara 2004, s. 6-7.
- CİRTİL, Saim, “Vali Mehmet Ferit Paşa’nın Konya’daki İmar Faaliyetleri”, *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S.7, Sakarya 2005, s.121-137.
- ÇETİN, Emrah, *Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e Anadolu’da Karayolu Ulaşımı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2017.
- DOĞAN, M. Sabri, *Konya Su Tarihi*, Konya Belediyesi Koski Genel Müd. Yayınları, Konya 2003.
- ESEN, Adem, “Çayırbağı Suyu”, *Konya Ansiklopedisi*, C. II, Konya 2011, s. 311.
- İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal, *Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar*, C. 3, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982.
- KIRMIZI, Abdulhamit, *Avlonyalı Ferid Paşa bir ömür devlet*, Klasik Yayınları, İstanbul 2014.
- KIRMIZI, Abdulhamit, *Abdülhamid’in Valileri Osmanlı Vilayet İdaresi*, Klasik Yayınları, İstanbul 2007.
- KIRMIZI, Abdulhamit, “Bey Şehri’nden Paşa Geçti: Vali Ferid Paşa ve Beyşehir’de “Umur-ı Naftanın Temin-i Terakkiyatı”, *Selçuk Üniversitesi Beyşehir Meslek Yüksekokulu I. Uluslararası Beyşehir ve Yöresi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Konya 2006, s. 1-4.
- KONYALI, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*, Enes Kitabevi, Konya 1997.
- KÜTÜKOĞLU Mübahat S., “Layiha”, *DİA*, C. XXVII, Ankara 2003, s. 116-117.
- MUŞMAL, Hüseyin, “Anadolu’nun İlk Eski Eser (Arkeoloji) Müzesi: Konya Âsâr-ı Afika Müzesi’nin Kuruluşu”, *Tarihin Peşinde*, S. 1, s. 121-142.
- MUŞMAL Hüseyin, “Konya Vilayeti’nin Islahı ve İmarı Hakkında 9 Eylül 1880 Tarihli Bir Layiha”, *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, S. 17, Konya 2007, s. 120-134.

- MUŞMAL, Hüseyin, "1901 Yılında Konya'da Açılan Halı Kilim Sergisi ve 1899 Tarihli Sergi Talimatnamesi", *I. Uluslararası Türk El Dokumaları Kongresi-Bildiriler Kitabı*, Konya 2007, s. 241-250.
- MUŞMAL, Hüseyin, "Osmanlı Döneminde Konya", *Kısa Konya Tarihi*, Konya, 2016, s. 103-163.
- OĞUZ Mustafa, *II. Abdülhamid'e Sunulan Layihalar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2007, s. 3.
- ORHUN, Hayri- KASAROĞLU, Celal- BELEK, Mehmet-ATAKUL, Kazım, *50 Ünlü Vali- Meşhur Valiler*, S.1, İçişleri Bakanlığı Merkez Valileri Bürosu Yayınlarından, Ankara 1965.
- ÖNDER, Mehmet, *Konya Çeşme ve Şadırvanları*, Ülkü Basımevi, Konya 1955.
- SARIÇELİK, Kerim, *Konya'da Modern Eğitim Kurumları (1869-1919)*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2010.
- SORUÇ, Nurullah, *Konya Sanayi Mektebi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2016.
- ÜREKLİ, Bayram, "Avlonyalı Ferit Paşa (1851-1914)", *Konya Ansiklopedisi*, C.1, Konya 2010, s.346-349.
- ÜREKLİ, Bayram-MUŞMAL, Hüseyin, "Vali Mehmet Ferid Paşa'nın Konya Ticaretinin Gelişmesine Dair Faaliyetleri", S. 16, *Konya İpek Yolu Dergisi Kitabı*, Konya 2018, s.367-378.